

דע מה שתטען

משפט יצחק

העלון לעידוד משפט התורה יו"ל ע"י מכון "האמת והשלום"

בראשות הרב יצחק דן גרונברגר שליט"א

פרשת נצבים – ערב ר"ה - אלול תשפ"ב / גליון מס' 10

להיטהר בראש השנה: המקווה בדיני ממונות

הרב יצחק דן גרונברגר

שאלה:

איסור לסייע לגנב: "חולק עם גנב שונא נפשו אלה ישמע ולא יגיד" (משלי כט: כד).

איסור לחלוק או לסייע עם הגנב מבואר בדברי הגמ' מסברא, שהרי "לא עכברא גנבא אלא חורא גנבא" (גיטין מה.).

אמנם איתא בחו"מ סימן לד סעיף ז ברמ"א: **"החולק עם הגנב, אינו נפסל לעדות"**. ומשמע מזה שאין כל איסור בדבר. והאמת שכ"כ הקצות החושן שם בס"ק ג שהחולק עם הגנב אינו גזלן כלל, ומשי"ה אע"פ שהכסף עדיין תחת ידו אינו נפסל לעדות. והסכים עמו התיבות המשפט ס"ק ה שאין בזה שם גזל, ורק במקום שהוסיף קנין בגזילה כגון שהשתמש בה או עשה שינוי אז דינו כגזלן אבל אם רק מחזיק לעצמו הגזילה אין בזה רק ביטול מצוות עשה שאינו משיב אבדה לבעלים ואינו נפסל בכך.

אבל מדברי הגר"א בס"ק י לא משמע כן, שכי' שהטעם שאינו נפסל לעדות הוא מפני שלא משמע ליה לאינשי שיש בזה איסור, וכמו שאמרו לגבי 'לא תחמוד' (ב"מ ה:), דאע"ג שיש בזה איסור מ"מ כיון שלא משמע ליה לאינשי אינו נפסל בכך.

ומ"מ מתברר מדבריהם שכל האיסור הוא דוקא אם נהנה מהגזלה בעצמו (וע' בקצות שאף כה"ג אינו גזלן) אבל אם לא נהנה וגם אינו שומרו ברשותו לכאורה אין בזה איסור של מסייע לגזלן.

וכן נראה מדברי המרדכי שהובאו בב"י בסימן שמח ז"ל: **"מעשה באשה אחת שגנבה מבעלה ק' זקוקין ומסרה אותן אצל אשה אחרת ואותה האשה שקבלתן היתה מלוה אותן ברשות המפקדת למחצית שכר, וידעה שגנבתן מבעלה והחזירתן בידה. ועתה תובעה הבעל על ככה. והשיב נ"ל אחרי שידעה שהיו גנובים בידה שגנבתם מבעלה לא היה לה לקבלם, דאע"ג דנשים הנושאות ונותנות בתוך הבית פסק רבינו מאיר דמקבלים מהם מ"מ היכא דנתברר שגונבת מבעלה והוא אין יודע אין לקבל הימנה, ואם קבלה מן האשה לא היה לה להחזירם לה, ואף על גב דאמר המקבל מן האשה יחזיר לאשה בב"ב התם היינו טעמא דאחזוקי בגניבה לא מחזיקין אבל הכא שנתברר שגנבתם דמי למקבל מן העבד שיחזיר לרבו [אפילו שחררו ומת**

מעשה אירע בשכונת רמות באחת המקוואות המוכרות:

ראובן עמד בפתחה של מקווה הטהרה והמתין לטובלים שייכנסו. שמעון, שאינו טובל במקווה זה בקביעות, שילם עבור הכניסה וכאשר התקרב לקרוסלה הבחין בראובן שנדבק אליו על מנת להיכנס עמו.

שמעון אמר מיד: 'אל תתקרב אלי ואל תיכנס איתי, איני עוזר לגנבים!'. ראובן נפגע עמוקות מדברי שמעון והתחיל להסביר שהוא אף פעם לא גנב בחייו וגם אין בכוונתו לגנוב, אלא שהוא שילם עבור הכניסה ומכונת התשלום בלעה את כספו, על כן רצונו להיכנס עם אדם אחר ולעשות דין לעצמו.

שמעון ענה שזה משונה, מאחר ובמכונת התשלום מופיע מספר טלפון אליו אפשר להתקשר כדי למצוא פתרון לבעיות כאלו, ואין צורך לעשות מעשה גניבה ולהיכנס כגנב באישון לילה עם אדם אחר, ובפרט שזה גם אינו נחמד לאדם אשר שילם כהלכה ורצונו להיכנס לבדו ברווח בקרוסלה.

תוך כדי הדין ודברים ביניהם הגיע למקווה לוי. הוא מיהר להיכנס, הכניס מטבע במכונת התשלום במהירות מבלי להבחין שהקרוסלה כבר הייתה פתוחה עקב התשלום של שמעון, ונכנס.

לאחר שראובן ושמעון הגיעו לאיזו שהי הבנה בעניין (או שלא), הבינו גם שניהם שעכשיו הקרוסלה כבר אינה פתוחה ואין באפשרותם להיכנס ולהיטהר במקווה.

והנה התעוררו השניים בשאלות הלכתיות:

האם שמעון היה צריך להתעמת עם ראובן, הרוצה להיכנס ללא תשלום (לפי דעתו), או שאין עליו כל אחריות על זה? האם ראובן צריך עתה לשלם או לכה"פ לטרוח כדי ששמעון ייכנס למקווה ללא תשלום נוסף, מאחר שבאשמתו נסגרה הקרוסלה או שזוהי אשמת לוי, והוא זה שהיה צריך לשים לב ולא להיכנס על סמך תשלום של אחרים, שהרי 'אדם מועד לעולם'.

תשובה:

ג. אם מכונת התשלום במקום מוחזקת שבולעת מטבעות פשוט שאפילו לשאול אין צורך.

ד. אין ראובן או לוי חייבים לשלם או לטרוח עבור שמעון שיכנס למקווה, שאין זה אלא גרמא בנזקים ללא שום כוונה להזיק.

ה. אם השני אומר שרצונו להיכנס לבד כי הדבר מפריע לו שאדם זר ייכנס עמו, הדין עמו.

והאמת והשלום אהבו. כתיבה טובה ושנה טובה ומתוקה

בעקבות בקשות הקוראים עבור ראש השנה ויום כיפור, הנני מעתיק את מאמר הקפידה שפורסם העלון השני, אדר תשפ"ב:

יש לדון אם שייך קפידה על אדם שמחויב על פי הדין למסור עדותו, וכן בתובע את חבירו בדין והנתבע מפקיד.

בנושא זה מצאנו גמ' בגיטין (לה). שאלמנה אחת קללה את רב הונה שעשה לה כדון ולא נתן לה לא מזונות ולא כתובה ואעפ"כ נענש ונחלה עקב קללתה. וכי שם בהגהות 'הבונה' על העין יעקב שהיה לו לרב הונה לעשות עמה חסד ולשנות הדין כיון שהייתה אלמנה, ובספר עיני שמואל השיג עליו שהרי נאמר 'ודל לא תהדר בריבוי' ואין לו לעשות חסד בממון אחרים, ופירש הוא שנענש מפני שהיה לו להיכנס לעובי הקורה ולבקש מבעל דינה למחול לה ולתת לה מזונות עד שתינשא. ורואים שדעת הפוסקים דאין עונש או קפידה שלא ע"פ הדין.

עוד איתא בגמ' ב"ב (קנג). באשה שקללה את רבא ויגיע אליו קללתה למרות שפסק בדין. ובריטב"א הוכיח מזה שאין הלכה כמותו ומה שנענש הוא מפני שלא היה לו לפסוק כן, וכ"כ הנמ"י שם, והרשב"ם הוסיף 'אל תהיה קללת הדיוט קלה בעיניך' (אמנם ע"י באור זרוע שרק הביא שנענש מפני ש"אל תהיה קללת הדיוט קלה בעיניך"). ובמאירי כ' שרבא נענש על מה שנהג במידת הליצנות והשטה באשה כמבואר שם בגמ'.

ומ"מ מבואר מכל הפוסקים הנ"ל שאין מקום לקפידה חנם שתחול, והרי הפסוק אומר 'קללת חנם לא תבוא' (משלי כו: ב) ואיתא בגמ' מכות (יא). שכהנים גדולים נענשים מפני שלא בקשו רחמים על דורם, ומוכח שם מקושיית הגמ' שהדבר ברור שאין קללת חנם בא אל המקולל אלא אדרבא, חוזרת אל המקולל כמבואר בקרי (ולא בכתבי) של הפסוק הנ"ל (לו תבוא – במקום לא תבוא).

לעומת זאת בברכות (ז). איתא שיש עיתים מסוימים שקללות חלות למרות שאינם ראיות, וכן בירושלמי מכות (ב: ו) כ' שהעונש של הכהנים הגדולים הוא דוקא אם הרוצח יקלל בזמן ההוא, דלא כהבבלי.

וכן בחכס איתא בגמ' ברכות (נו). דקללת חכם אפילו על חנם היא באה.

ומ"מ יצא לנו שקפידה בחנם אין לה מקום שתחול כלל אא"כ בעיתים מסוימים או מפי חכם. אבל מה שברור הוא שאין לנתבע להקפיד על התובע ואדרבא, הרי הצילו מאיסור גזל כמבואר בגמ' סנהדרין (ו:) ואין עליו אלא להודות על דין

כדפי' רשב"ם] משום דסתם עבדים גנבים וכל שכן הכא שהוברר לה שגנבתן שהיה לה להחזיר לבעלה, ע"כ.

ומוכח מזה שאם אין השני יודע שהראשון גזל אין איסור לקבל ממנו או להחזיר לו את החפץ.

וכן הוא לשון השו"ע בסימן שמח סעיף ח: "ראובן תבע לשמעון שנכנס לחדרו וגנב ספריו והוציאם מרשותו, והשיב שמעון: אמת היה שהוצאתים אבל כך היה המעשה שבקשתני קרובתי כלתך להוציאם כי לא יכלה שאתם ולא ידעתי של מי היו וגם לא הגבהתם אך היא הגביהתם ונתנתם לי, שמעון חייב להחזירם, כי מה לו ליכנס לחדרו להוציא הספרים, וניכר הדבר שכיון לסייע לגזול חמיה".

ואם כן, במקרה שרואים אדם שמנסה להידחק לתוך הקרוסלה כדי להיכנס למקווה ללא תשלום, אף אם האדם הזה מוחזק שנכנס מבלי לשלם מ"מ אין צריכים להתעמת אתו, שהרי לא ניכר שהשני מסייע לראשון לגנוב, וגם הוא אינו נהנה מזה כלל, והראשון אינו אלא נהנה מהפרצה שנוצרה ע"י תשלום השני, ודינו ישירות עם בעלי המקווה (וכע"ז כ' בספר נתינה ליצחק).

ק"ו במקום שהראשון מסביר את עצמו ואומר ששילם כבר עבור הכניסה למקווה אלא שהייתה בעיה במכונת התשלום, בוודאי שאין לחשוש בו ויש לו חזקת כשרות ונאמנות. ק"ו בן בנו של ק"ו אם מדובר במקווה שמוחזקת שמכונת התשלום בולעת מטבעות, שאין כל חשש לתת לו להיכנס.

לגבי ההפסד שנגרם לשמעון שעתה אינו יכול להיכנס אלא ע"י תשלום נוסף או טרחה דהיינו להתקשר למספר שמופיע על מכונת התשלום וכדומה. הדבר פשוט שאין כל חיוב לא על ראובן לא על לוי לשלם או לטרוח עבורו. דאין זה אלא גרמא ללא כוונה להזיק, ובפרט כאשר התברר ששמעון לא היה צריך מתחילה להתעמת ולחשוש בראובן, הרוצה סך הכל להיטהר במקווה טהרה כפי ההלכה מאחר שנעשה לו "עול" על ידי מכונת התשלום.

אמנם, במידה והנכנס רוצה להיכנס לבדו בטענה שמפריע לו כאשר אדם זר נדבק אליו ושוכותו להיכנס לבדו בקרוסלה של המקווה, הדין עמו, שהרי זהו חלק מזכותו כשוכר את המקווה לטבילתו. וכמו שאם ירצה אדם להידחק לאותו מקלחת שאדם אחר כבר מתקלח בו, פשוט שהראשון יכול לעכב, שהרי זכותו להתקלח לבדו, ה"ה בזה.

העולה מזה:

א. אף אדם שמוחזק לגנב אין חיוב להתעמת עמו כאשר רוצה להידחק לתוך הקרוסלה של המקווה ולהיכנס ללא תשלום.

ב. ק"ו אם הוא מסביר את עצמו ואומר שכבר שילם שהוא נאמן ויש לו חזקת כשרות.

הרב יצחק דן גרונברגר

יו"ר מכון האמת והשלום – יעוץ משפטי תורני ומשרד טו"ר - חבר בלשכת הטוענים הרבניים הארצי